

Сергій Полтавець,

ст. наук. співроб. НБУВ, канд. політ. наук, ст. наук. співроб.,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

«КОЗАЦЬКИЙ ДИСКУРС» ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

У статті розглянуто дискурс із козацької проблематики в контексті інформаційного протистояння України та Росії в сучасній політичній історії. Козацький дискурс висвітлено з точки зору його ідеологічних, політичних та соціальних складових у ході інформаційної війни. Проаналізовано наявні факти інформаційної агресії (де-факто війни), яка бере свій початок з часів царської Росії, тривала в СРСР, а нині продовжує здійснюватися РФ. Підтверджено, що укорінена традиція «імперського» сприйняття навколишнього світу продовжує панувати у свідомості політичних еліт сучасної Росії, нав'язується у вигляді міфологем та політичних стереотипів громадськості і як наслідок визначальним чином впливає на геополітичну стратегію РФ, а отже – і на її інформаційне забезпечення та супровід.

Ключові слова: козацький дискурс, інформаційна війна, козацькі громадські об'єднання, російська інформаційна агресія.

Сучасне українсько-російське протистояння, яке з політичних міркувань на загальнодержавному рівні називається АТО, фактично є неоголошеною війною. Окрім суто мілітарних характеристик, вона має ознаки так званої гібридної війни. Як визначає у своїй публікації «Про поняття “гібридна війна”» в журналі «Віче» Л. Чекаленко, «гібридна війна» включає в себе протистояння із застосуванням ядерної, біологічної та хімічної зброї, саморобних вибухових пристроїв та інформаційної війни. Як бачимо, серед них є й інформаційне протистояння, протидія. Власне якщо згадати події останніх років (2014–2016 рр.), то стає очевидним той факт, що чи не найголовнішим завданням російських ЗМІ, у тому числі й електронних, стало забезпечення потужної інформаційної підтримки агресивних дій власної армії під час анексії українського Криму і пізнішого вторгнення на Донбас. Звісно, підготовка громадської думки в Росії відбувалася задовго до початку самої анексії.

На важливості інформаційної складової у сучасних конфліктах неодноразово наголошується в публікаціях В. Горового [1]; Д. Кіслова [2]; В. Горбуліна та Е. Лібанової [3]; Ю. Половинчак [4]. Про зміну акцентів, від мілітарних до інформаційних, під час сучасних протистоянь говорить і російський дослідник А. Чернов. Він, зокрема, зауважує, що «...сьогодні завдяки новим технологіям наслідки інформаційного впливу можуть стати порівнянними з результатами бойових дій у рамках традиційного військового протистояння... Вести мову про інформаційне протистояння необхідно перш за все в контексті міждержавних відносин...» [5, с. 93]. Інформаційний вплив у його розумінні означає застосування інформаційної зброї. А. Чернов запропонував таку дефініцію: «інформаційна зброя – комплекс технічних та інших засобів, методів та технологій, призначених для: встановлення контролю над інформаційними ресурсами потенційного супротивника; втручання в роботу його систем управління та інформаційних мереж, систем зв'язку і т. ін. з метою порушення їх працездатності аж до повного виведення з ладу, вилучення, викривлення даних, які вони містять, ...поширення вигідної інформації та дезінформації в системі формування суспільної думки та прийняття рішень...» [5, с. 94].

Процеси деформації інформаційного простору України були запущені не сьогодні, не 3, 5 чи навіть 20 років тому. Опис усіх прикладів зовнішнього ворожого впливу на вітчизняну інформаційно-комунікаційну систему зайняв би у нас не один десяток сторінок. Натомість предметом свого дослідження ми обрали «козацький дискурс», або дискурс про козацтво як елемент сучасної інформаційної війни, що триває між Україною та Російською Федерацією. На тлі прямих військових зіткнень ЗСУ із сепаратистсько-терористичними угрупованнями, що відбуваються на сході нашої держави, наша мета – з'ясувати першоджерела, причини, методи, способи, наслідки подібних інформаційних вкидань та виокремити засоби протидії щодо них – на перший погляд здається не зовсім на часі сьогодні. Натомість практика «гібридної війни», яку проводить проти нас Російська Федерація, на жаль, підтверджує особливу важливість інформаційних атак на різноманітні ресурси супротивника, зважаючи на те, що часом «вдало» подана дезінформація стає головною перевагою агресора над нами.

Що стосується «козацького дискурсу», то дезінформація, або просте маніпулювання історичними фактами, довільне їх трактування – це те, на що постійно страждала спочатку російська дожовтнева, потім

радянська, а нині на це страждає сучасна російська суспільствознавча думка. І якщо в період із середини XVII ст. до 1917 р. російське дискурсивне політичне та наукове поле оберталися навколо з'ясування питань на кшталт «хто із козацьких гетьманів, які прийшли після Б. Хмельницького, більший зрадник?», то сучасний науковий дискурс у Росії, з нашої точки зору, набагато примітивніший, бо російське сьогодення змішує історичні періоди, епохи, події, поняття, проводить «паралелі» там, де їх у принципі бути не може. Порівняння сучасного українства з «бендерівцями» (транскрипцію збережено. – С. П.), «фашистами», «хунтою» вже набило оскомину і не потребує довгих коментарів.

Попри це, застосування у російському інформаційному полі подібних кліше та навішування ярликів засвідчує катастрофічне зниження рівня знань у суспільстві, і як наслідок, дає змогу зменшити загальні витрати пропагандистсько-ідеологічних сегментів суспільної комунікації для досягнення бажаного результату – консолідації переважної більшості населення довкола штучно «актуалізованих» геополітичних загроз «руському миру».

Звісно, спрощення подачі матеріалу, примітивізація сюжетних ліній виникають у російських ЗМІ не на порожньому місці. Для того щоб донести до пересічного росіянина думку про те, що, наприклад, І. Виговський чи П. Тетеря були «зрадниками», у сучасного працівника мас-медіа нема потреби цитувати М. Карамзіна чи Ф. Ключевського. Для цього досить «оживити», наприклад міф про зрадника І. Мазепу, і заявити, як це вже бувало в політичних взаєминах Москви та Києва, що всі українці – «мазепинці», а отже – потенційні зрадники. У цьому контексті слід згадати відому працю М. Грушевського [6]. Висновки та узагальнення, які тоді зробив знаний вчений, своєї актуальності сьогодні не втратили.

Відкритого, гострого, безкомпромійного інформаційного протистояння між Україною та Росією з 1991 р. фактично не було. Як єдиний виняток можемо розглядати період «Помаранчевої революції» та перших років президентства В. Ющенка. Умовною відправною точкою сьогоденньої інформаційної війни між двома державами стала анексія Російською Федерацією території Автономної Республіки Крим. Після появи так званих зелених чоловічків на території Криму з'явилися російські «казаци». Їх поява не була випадковою.

Про складні взаємовідносини всередині російського «казачества» в інтерв'ю виданню «Новый Регион» повідомляв экс-редактор заборо-

неної у РФ газети «Казачий взгляд» О. Дзіковіцький. Відповідаючи на запитання про реакцію російського «казачества» на події на Майдані та усунення від влади В. Януковича, О. Дзіковіцькій, зокрема, сказав: «... Як і значна частина росіян, козаки виступають за приєднання південного сходу України до Російської Федерації. Бажають повторення Криму. Такі настрої у більшості козаків... я – за створення в Донбасі буферної держави Казакії. І в ідеалі, я за створення Казачьей Республіки в Росії» [7].

Важливо, що Дзіковіцькій визнає наявність у «казацком» середовищі представників інших – проукраїнських – поглядів. За його словами, у російському козацтві «є активна меншість, яка виступає за тих, хто прийшов до влади у Києві, є казаки з Росії які воюють в лавях АТО... Є і амурський казак Є. П. Смірнов., він жорстко засуджує російське втручання і особливо участь казаков у пропутінському замірі. ... У Новочеркаську казак С. Лошкарьов... на сторінках Інтернету звернувся до Дмитра Яроша за допомогою в боротьбі з новочеркаськими чиновниками. Як наслідок, він, хоча формально й не за це, потрапив до в'язниці» [7]. Екс-журналіст так пояснює популярність нинішнього президента Росії: «... На псевдопатріотизмі піднялася хвиля пропутінських настроїв після Криму. Антимайданівські настрої казаков – радянський рудимент. Спочатку й українську націю казаки у більшості своїй були готові визнати. І лише потім, у процесі відкритих військових дій все більше казаков стали переходити до лав радикальних противників визнання за українською нацією права на існування» [7].

Як бачимо, попри відносно лояльне ставлення цього діяча російського «казачества» до України та українців, у його відповідях на запитання присутні шовіністичні за своїм забарвленням висловлювання. Щонайменше дивно звучать слова про те, що якась частина населення, яка до того ж не є окремішньою ні за етнічною, ні тим більше – за національною, ознакою, оголошує, що не визнає за українцями права на існування. Подібні формулювання, з нашої точки зору, є нацистськими за своєю суттю. На зауваження кореспондентів «Нового Региона» про те, що сучасні кубанці не проти об'єднатися з Україною, О. Дзіковіцькій зауважив: «...так, завжди були на Кубані й такі. Але вогонь Майдану не перекинеться на Кубань, і справа тут не в русифікації казаков, а в диктаторському режимі Путіна. Правда, якщо він щезне, на Кубані легко може початися будь-що... Кубанців на сході України практично немає, хіба одиниці порівняно з казаками з інших місць. В основі своїй це казаки донські, терські» [7].

Своєрідно трактується у козацькому середовищі й процес утворення Української РСР, на думку О. Дзіковіцького, Україну збирали з Малоросії та Новоросії, а заради роздроблення козацьких земель, передали Україні два донських регіони, які й стали частинами нинішніх Луганської та Донецької областей [7]. Як бачимо, сучасна російська інформаційна агресія проти України як складова «гібридної» війни спрямована не лише на підтримку ідеї про «великий російський город Севастополь», а й на вибудовування версії про «історично належні Росії» частини так званої Новоросії. Поширюючи таку квазіправду, росіяни «забувають» про заселені етнічними українцями Кубань, частини Брянської, Курської та Воронежської областей Російської Федерації.

Ефективно протистояти подібним інформаційним викиданням можливо лише за умови поширення через різноманітні канали соціальної комунікації, в тому числі інтернет-ресурси, об'єктивних, науково обґрунтованих матеріалів. Ми також маємо зважати на те, що подібна інформація має бути «приспосована» до певних категорій громадян з урахуванням їхніх освітніх, вікових та інших особливостей. Іншого шляху нема, бо інакше інформаційний вакуум, який утворився на територіях, непідконтрольних українському уряду, почнуть заповнювати ідеї, спрямовані на популяризацію думки про те, що «...в Україні так склалося, її Захід – це одне, Закарпаття – інше, Київ – третє, Схід – четверте, Крим – п'яте... За мовою, акцентом и ментальністю всі ці території різні» [7]. Маніпулюючи такими формулюваннями, загострюючи питання наявних відмінностей, Російська Федерація намагається переконати власних громадян і, що сьогодні для нас чи не найважливіше, наших західних партнерів у тому, що, як сказав у 2007 р. в приватній розмові з автором цих рядків член-кореспондент РАН, екс-директор Інституту російської історії РАН А. Сахаров, «українська незалежність – це непорозуміння». Тож ми повинні постійно наповнювати національний інформаційний простір результатами наукових досліджень, що базуються на якомога ширшій джерельній базі та доводять протилежне [8].

Чи не найважливішою тенденцією сьогодення є те, що «повсюдно інформація розцінюється як стратегічний ресурс держави...у всіх країнах інформація все більше стає предметом масового вжитку населення» [5, с. 115]. Важливо, що саме наведені вище характеристики інформації використовуються нашим супротивником Росією, для того щоб сформувані відповідну громадську думку на власній території та вплинути

(дестабілізувавши) на інформаційний простір на наших теренах. Оскільки інформація – це «продукт масового вжитку», то перейматися її якістю особливого сенсу нема, головним стає ефективна рекламна кампанія та гарна «обгортка», і народ її вживатиме.

Найбільш мобільним, ефективним, доступним і найменш витратним є поширення інформації через Інтернет. Досліджуючи мережі та мережеві війни, американська дослідниця Д. Денінг дійшла висновку, що Інтернет «...є частиною поточного політичного дискурсу, використовується активістами, які прагнуть за його допомогою змінити зовнішню політику... Інтернет може також мати опосередкований вплив на громадську підтримку війни, що в свою чергу може впливати на політичні рішення, які ухвалюються під час конфлікту» [9, с. 227].

Мабуть, саме тому результати опитування громадськості вкотре підтверджують високий рівень підтримки дій російського президента В. Путіна. Так, наприклад за даними соціологічної компанії «Левада-центр» (станом на січень 2016 р.), його дії підтримують 80–82% опитаних респондентів. А на запитання, чи є російські війська на території України, 52% опитаних відповіли «нема», 27% відповіли «є». На запитання, чи є війна між Російською Федерацією та Україною, 25% респондентів відповіли ствердно, а 65% заперечили цей факт [10].

Коментуючи участь у бойових діях чеченців (які ніколи особливою прихильністю до «казачества» не відрізнялися) на боці так званих ДНР та ЛНР у спілці з «казачеством», згадуваний вище О. Дзіковіцький стверджував: «...у всіх конфліктних ситуаціях відбувається розмежування на більше та менше зло. **Україна для казаків – утілення більшого зла, значить потрібно протистояти їй у союзі з меншим злом**» (виділення наше. – С. П.). А в іншому місці інтерв'ю суперечить самому собі: «...Коли слов'яни між собою розсварилися, залучати чужорідну силу – дурниця» [7]. Дзіковіцький цитує «атамана Всевеликого Войска Донского» Н. Козіцина, який наче б то заявляв, що в Донецьку (Україна. – Прим. моя – С. П.) 80% населення – нащадки «казаків». «Не всі можуть знати та пам'ятати своїх предків. Втім у державі не обов'язково, щоб титульна нація становила більшість» [7]. Останнє зауваження, з нашої точки зору, більше стосується Російської Федерації, з огляду на характер та способи «збирання земель», які застосовували правителі Росії протягом усієї її історії. Власне й нині характер та способи залишаються незмінними. Колишній «казацький» функціонер натякає на те, що «робота» з «казаками» проводиться

на офіційному рівні. З його слів, до офіційних контактів з Кремлем допускаються лише реєстрові «казаки», а серед можливих посередників у цьому процесі О. Дзіковіцький називає «Комітет у справах козацтва при президентові РФ» [7].

Особливої уваги, у контексті нашого дослідження, потребує дискурсивне поле довкола кубанського «казачества». Головною підставою для такого виокремлення, ми вважаємо перш за все походження цього «казачества». Кубанське козацьке військо походить від Чорноморського козачого війська (колишніх запорізьких козаків), яке у 1794 р. переселили на Таманський півострів, землі поблизу р. Кубань та узбережжя Азовського моря. У 1860 р. Чорноморське козацьке військо перестало існувати, а з'явилося Кубанське, до складу останнього увійшли ще й кілька частин Кавказького лінійного війська. Однак основу Кубанського козацького війська становили етнічні українці. Відомий український історик Т. Чухліб, коментуючи джерела виникнення деяких з козацтв у Росії, зокрема сказав: «...А Донське і Кубанське козацтво вирросло з Запорізького козацтва, адже українські запорозькі козаки заснували, наприклад, столицю війська Донського Черкаськ. А черкасами у 16-му столітті називали українців» [11].

Визначальне значення українського етнічного елемента підтвердили події 1917 р., коли у вересні було оголошено про створення Кубанської республіки, обрано Крайову Раду і головою Законодавчої Ради Кубанської Народної Республіки став М. Рябовол, відомий своїми українофільськими симпатіями. Пізніше кубанці виступили з ініціативою приєднання Кубані до Української держави П. Скоропадського. Ми не маємо на меті переповідати всю історію творення козацького війська на Кубані, усі вище висловленні зауваження пунктирно окреслюють інформаційне поле, довкола якого до сьогодні точаться дискусії та триває інформаційна війна, яку ми з упевненістю можемо назвати «війною пам'ятей».

Відомий український краєзнавець, автор монографії «Кубанська Україна» Р. Польовий дослідив топонімічне походження назв деяких куренів Запорозького й Чорноморського козацьких військ. 19 куренів походять від назв населених пунктів, переважна більшість географічно пов'язана з середньою Наддніпряниною (нинішні Черкаська, Київська, Полтавська області) [12, с. 81–83]. Підтверджуючи російську інформаційну агресію на Кубані у 1950-х роках, Р. Польовий пише: «...А ще окупанти до невпізнання спотворили українську топоніміку: Очуїв став

«Ачуєвом», станиця Охтирська – «Ахтирской», станицю Голубинку почали називати «Голубіцкой», станиці Уманську, Полтавську та Поповичівську відповідно «Ленінградской», «Красноармейской», та «Калінінської» [12, с. 97]. Наведена цитата вкотре підтверджує наявність фактів інформаційної агресії (де-факто – війни), яку продовжували в СРСР проти історичної пам'яті народів, які його населяли. Проте, попри всі сподівання радянської, а сьогодні вже й російської, влади, повністю асимілювати колишнє запорозьке козацтво або, щонайменше, перетворити його на «казачество», генетична пам'ять людей спрацьовує у досить специфічний спосіб. Так, наприклад, у квітні 2013 р., коли про анексію Росією АР Крим ще не йшлося, а військові дії на Донбасі навіть уявити собі було неможливо, фанати ФК «Кубань» під час матчу з «Зенітом» (Санкт-Петербург) на власних трибунах розгорнули банер з написом: «За Батьківщину» [13].

Водночас, аби уникнути звинувачень у односторонності подачі матеріалу, слід визнати, що політична риторика з владних кабінетів на Кубані напередодні анексії Криму змінилася на відверто антиукраїнську. У місцевих ЗМІ почали з'являтися публікації із закликами надати допомогу братньому народу, а під час чергового мітингу заступник «атамана Кубанського казачього війська» К. Переніжко заявляв, що «на Україні забороняють не тільки говорити, а й думати російською» [14].

Після цього регулярно стала поява у російських ЗМІ та в мережі Інтернет усіяких відозв, заяв, закликів, що лунали від імені різноманітних російських «казаческих» організацій. Переважна більшість їх була спрямована проти української влади та обов'язково містила ті ідеологічні кліше, про які ми згадували вище і які були неодноразово відпрацьовані російською пропагандою («фашисти», «хунта» тощо). Так, зокрема, була поширена інформація про лист, який начебто надійшов до «атамана Союзу казачьих войск» Росії та зарубіжжя В. Ратієва від отаманів козацьких військ України. «...Козацькі сили на Україні самостійно не в змозі протистояти бандерівським недобиткам, але разом з вами ми здатні очистити Україну від погані», – цитував у квітні 2015 р. частину листа Ратієв [15]. Є серйозні підстави вважати, що це повідомлення – частина масованого «інформаційного шуму» або і взагалі дезінформація, бо згаданий В. Ратієв відмовився назвати імена представників українського козацтва, які звернулися до нього.

Досить ілюстративними для досліджуваної нами теми є коментарі до згаданої публікації. Серед наявних (станом на 12.07.2016 р.) 134 комен-

тарів 27 коментаторів обговорюють проблему «фашизму» в Україні; 39 коментарів стосуються співвідношення понять «казаки» та «козацтво» причому в цьому випадку 99% коментаторів проголошують переваги саме «казачества». Автори всіх інших коментарів підтримують попередніх коментаторів. Для прикладу хочемо навести один з коментарів, який дає змогу скласти загальне уявлення про інформаційний фон усього обговорення теми. Подається мовою оригіналу: «Беда України не в том, что к власти пришли фашисты, а беда в том, что процентов 70 населения им заражено. Поэтому и помочь им невозможно. Там, где общество было здорово – Россия помогла (Крым). А даже в Донбассе не смогла, там до гражданской войны заражены были 50 процентов. Так что спасение утопающих – дело рук самих утопающих» [15].

Інший російський «казачий генерал», голова постійної міждержавної координаційної ради «казаків» Росії, України та Білорусі В. Водолацький у своєму відкритому листі козакам Хортиці та Дону зазначав: «... Не можна щоб нас знову штовхали на братовбивчу війну ті, хто грабував і продовжує грабувати народ... вас у десятки разів більше, ніж обдурених нацистською пропагандою жадаючих крові нацистсько-бендерівців» (орфографію збережено. – С. П.) [16].

Аналізуючи повідомлення про участь російського «казачества» в анексії Криму та подіях на Донбасі, російський історик, співробітник Європейського університету в Санкт-Петербурзі Б. Корнієнко у своєму коментарі виданню DW стверджував, що найбільше «...реєстрових казаків проживає на Кубані, саме кубанські казаки брали участь у подіях весни 2014 р. в Криму. А у військових діях на Донбасі, навпаки, беруть участь ті, хто не входить до реєстру» [17].

Інформаційна війна, яку веде Росія в медійному просторі України та інших держав, дає результати й на її власній території у вигляді вкорінення у свідомості громадян запрограмованих понять, кліше та історичних стереотипів. Так, наприклад, колишній «казачий полковник», екс-заступник військового отамана «Всевеликого війська Донського» В. Воронін так дискутує на козацькі теми: «... Сам термін «українське козацтво» невірний. Запорозькі казаки себе ніколи до української нації не зараховували. Можна говорити про козаків України, але ніяк не про українське козацтво... Донецька і Луганська області – історичні землі війська Донського... » [16].

Подібні коментарі знаходимо у медіа не лише від очільників «руського казачества», а й, на жаль, від тих російських істориків, хто заявляє про себе

як про дослідника козацької тематики. Так, зокрема, історик «русского казачества» В. Шамбаров переконаний, що «...серед українських козаків штучно роздута русофобія... Це почалося ще в часи Б. Хмельницького, коли на Переяславській раді було прийняте рішення про об'єднання з Росією. Але після цього знайшлися Іван Виговський, гетьман Дорошенко і Юрій Хмельницький і відомий Іван Мазепа... На Україні орден Мазепи з'явився і *так звана перемога під Конотопом святкувалася...* » (виділення наше. – С. П.) [16]. Ми недаремно виділили фрагмент про Конотопську битву 1659 р., бо саме згадування російським істориком цієї події в такому контексті свідчить про те, що останній не знає першоджерел, як максимум, а як мінімум, не читав навіть праць Карамзіна та Ключевського.

Узагальнюючи вище викладений матеріал, дозволимо зробити певні підсумки. По-перше, оцінюючи події минулого, і російські, і українські вчені у більшості своїй завжди перебували на протилежних позиціях. Особливо «дражливою» була тема російсько-українських взаємин козаків та московського уряду після Переяславської ради 1654 р. Власне саме з того часу ми можемо говорити про початок інформаційної війни Росії проти України. По-друге, інформаційна війна час від часу набирала різноманітних відтінків та характеризувалася застосуванням різних способів ведення сутичок. Так, наприклад, московськими дипломатами був винайдений особливий спосіб прочитання дипломатичного листування – «переписування». Як наслідок, маємо безліч «списків з білоруського (українського) письма» і безліч питань до того, як «переписувачі» трактували ті чи інші документи. По-третє, укорінена в московській, продовжена в російській, розвинута радянською історіографією традиція «імперського» сприйняття навколишнього світу продовжує панувати у свідомості політичних еліт сучасної Росії, нав'язується у вигляді міфологем та політичних стереотипів громадськості і як наслідок визначальним чином впливає на геополітичну стратегію РФ, а отже – і на її інформаційне забезпечення та супровід. У цьому контексті обраний нами «козацький дискурс» ми розглядаємо до певної міри як «лакмусовий папірець», який дав змогу рельєфно виокремити інформаційну стратегію Росії у тій «гібридній війні», яку вона веде проти України та навколишнього світу.

І насамкінець думка історика Т. Чухліба щодо зазіхань Росії: «... Ви знаєте, зараз триває масштабна інформаційна війна між Україною та Росією. І росіяни, на жаль, мають більше досвіду у цій справі. І російські, і проросійські ЗМІ добре працюють на наших теренах...

Чому взагалі Росія воює з Україною – вони воюють за те, щоб володіти Києвом, тому що Київ для них – доказ основи їхньої державності...» [18]. Актуальність та важливість порушеної нами теми своєрідно підтвердили американські дослідники Дж. Арквілла, Д. Ронфельдт, які переконані, що «...Результати воєнних кампаній також залежать від того, чия історія перемагає» [9, с. 311].

Література

1. *Горовий В. М.* Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія / В. М. Горовий ; відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – 332 с.
2. *Кіслов Д. В.* Інформаційні війни : монографія / Д. В. Кіслов. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 300 с.
3. *Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко.* – Київ : НІСД, 2015. – С. 286–292, 432–438.
4. Соціокультурні механізми формування ментального імунітету проти зовнішніх маніпуляцій свідомістю населення України: [монографія] / [В. Горовий (кер. проекту), О. Онищенко, В. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – С. 115–135.
5. *Чернов А. А.* Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы / А. А. Чернов. – Москва : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2003. – 232 с.
6. *Грушевський М. С.* На українські теми: «мазепинство» і «богданівство»: [Стаття 1912 р.] / М. С. Грушевський // Київська старовина. – 1995. – № 6. – С. 2–7.
7. Александр Дзиковицкий: Я не хочу, чтобы казаки стреляли друг в друга [Электронный ресурс] / Интервью с казачьим журналистом Александром Дзиковицким // Казаки. – 2014. – 2.08. – Режим доступа: http://kvzn.zp.ua/?go=news&nomid=47&news_id=3075. – Дата доступа: 12.07. 2016. – Загл. с экрана.
8. *Чухліб Т. В.* Донеччина та Луганщина – козацькі землі України (XVI–XVIII ст.) / Т. В. Чухліб ; відп. ред. В. Смолій ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ : Ін-т історії України, 2014. – 105 с.
9. *Мережі і мережеві війни: Майбутнє терору, злочинності та бойових дій / за ред. Дж. Арквілли, Д. Ронфельдта ; пер. з англ. А. Іщенка.* – Київ : Києво-Могилянська акад., 2005. – 350 с.

10. Одобрение органов власти [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.levada.ru/indikatory/odobrenie-organov-vlasti/>. – Дата доступа: 10.07.2016. – Загл. с экрана.

11. Чухліб Т. Чому українські козаки і російські казаци не «браття»? [Електронний ресурс] / Інтерв'ю з директором Науково-дослідного інституту козацтва Тарасом Чухлібом. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/26806315.html>. – Дата доступу: 06.07.2016. – Назва з екрана.

12. Тиха війна Рената Польового / автор-упоряд. Р. М. Коваль. – Київ : Историчний клуб «Холодний Яр», 2011. – 1040 с.

13. Фанаты краснодарской Кубани развернули баннер на украинском языке [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://korrespondent.net/sport/football/1554123-fanaty-krasnodarskoj-kubani-razvernuli-banner-na-ukrainskom-yazyke>. – Дата доступа: 12.07.2016. – Загл. с экрана.

14. Кубанский И. «Бандеровцы» и «казаки». Почему кубанские «казаки» – не братья украинским козакам [Электронный ресурс] / Игорь Кубанский. – Режим доступа: <http://argumentua.com/stati/banderovtsy-i-kazaki-rochemu-kubanskie-kazaki-ne-bratya-ukra-nskimi-kozakam>. – Дата доступа: 12.07.2016. – Загл. с экрана.

15. Украинские казаки попросили российских избавить Украину от нацизма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://life.ru/t/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/153199/>. Дата доступа: 08.07.2016. – Загл. с экрана.

16. Седова А. Сигнал с Дона для украинских казаков [Электронный ресурс] / А. Седова. – Режим доступа: <http://svpressa.ru/politic/article/119450/>. – Дата доступа: 08.07.2016. – Загл. с экрана.

17. Вишневецкая Ю. Российское казачество и украинский конфликт [Электронный ресурс] / Ю. Вишневецкая. – Режим доступа: <http://www.dw.com/ru/российское-казачество-и-украинский-конфликт/a-18451524>. – Дата доступа: 08.07.2016. – Загл. с экрана.

18. Историк Тарас Чухліб: «Война на Востоке нашей страны – это доказательство массовой шизофрении россиян, которые до сих пор не могут осознать, что Киев – это столица Украины» [Электронный ресурс] / Интервью с директором Научно-исследовательского института казачества Тарасом Чухлібом. – Режим доступа: <http://ru.natemu.info/istoriya-kraja/istorik-taras-chuhlib-voina-na-vostoke-nashei-strany-eto-dokazatelstvo-massovoi-shizofrenii-rossiyan-kotorye-do-sih-por-ne-mogut-osoznat-cto-kiev-eto-stolitsa-ukrainy-530.html>. – Дата доступа: 07.07.2016. – Загл. с экрана.

References

1. Horovyi, V. M. (2015). Natsionalni informatsiini protsesy v umovakh hlobalizatsii [National information processes under the conditions of globalization]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Kislov, D. V. (2013). Informatsiini viiny [Information wars]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].
3. Donbas i Krym: tsina povnennia [Donbass and Crimea: return price]. Kyiv: NISD, 2015, pp. 286–292, 432–438 [in Ukrainian].
4. Horovyi, V. M. et. al. (2015). Sotsiokulturni mekhanizmy formuvannia mentalnogo imunitetu proty zovnishnikh manipuliatsii svidomistiu naseleння Ukrainy [Sociocultural Factors in Building Ukraine Population' Mental Immunity to Foreign Manipulations of Consciousness]. Kyiv, pp. 115–135 [in Ukrainian].
5. Chernov, A. A. (2003). Stanovlenie globalnogo informatcionnogo obshchestva: problemy i perspektivy [Formation of global information society: problems and prospects]. Moscow: Izdatelsko-torgovaia korporatsiia «Dashkov i K» [in Ukrainian].
6. Hrushevskiy, M. S. (1995). Na ukrainski temy: «mazepynstvo» i «bohdanivstvo» [On the Ukrainian subjects: «mazepynstvo» and «bogdanivstvo»]. *Kyivska starovyna, – Kiev Old*, no. 6, pp. 2–7 [in Ukrainian].
7. Dzikovitchii, A. (2014). Ia ne khochu, chtoby kazaki streliali drug v druga (2014) [I don't want that Cossacks shot each other]. Retrieved from http://kvzn.zp.ua/?go=news&nomid=47&news_id=3075 [in Russian].
8. Chukhlib, T. V. (2014). Donechchyna ta Luhanshchyna – kozatski zemli Ukrainy (XVI–XVIII st.) [The Donetsk region and the Luhansk region – the Cossack lands of Ukraine (the XVI–XVIII centuries)]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy [in Ukrainian].
9. Arkvill, Dzh., Ronfeldt, D. (Eds.). (2005). Merezhi i merezhevi viiny: Maibutnie teroru, zlochynnosti ta boiovykh dii [Networks and network wars: Future of terror, crime and military operations]. (A. Ischenko, Trans). Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akad.» [in Ukrainian].
10. Odobrenie organov vlasti [Approval of authorities]. (n.d.). Retrieved from <http://www.levada.ru/indikatory/odobrenie-organov-vlasti/> [in Russian].
11. Chukhlib, T. (2015). Chomu ukrainski kozaky i rosiiski kAzaky ne «brattia»? [Why Ukrainian Cossacks and Russian Cossacks not «brothers»?]. Retrieved from <http://www.radiosvoboda.org/a/26806315.html> [in Ukrainian].
12. Koval R. (2011). Tykha viina Renata Polovoho [Silent war of Renat Polevy]. Kyiv: Istorychnyi klub «Kholodnyi Yar» [in Ukrainian].

13. Fanaty krasnodarskoj Kubani razvernuli banner na ukrainskom iazyke [Fans of the Krasnodar Kuban have developed a banner in Ukrainian]. Retrieved from <http://korrespondent.net/sport/football/1554123-fanaty-krasnodarskoj-kubani-razvernuli-banner-na-ukrainskom-yazyke> [in Russian].

14. Kubanskiy, I. (2014) «Banderovtsy» i «kazaki». Pochemu kubanskie «kazaki» – ne bratja ukraïnskim kozakam [«Banderovites» and «Cossacks». Why Kuban «Cossacks» are not brothers to the Ukrainian Cossacks]. Retrieved from <http://argumentua.com/stati/banderovtsy-i-kazaki-pochemu-kubanskie-kazaki-ne-bratya-ukra-nskimi-kozakami> [in Russian].

15. Ukrainskie kazaki poprosili rossiiskikh izbavit Ukrainu ot natsizma [The Ukrainian Cossacks have asked Russian to relieve Ukraine of Nazism]. Retrieved from <https://life.ru/t/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/153199/> [in Russian].

16. Sedova, A. (2015). Signal s Dona dlja ukrainskikh kazakov [Signal from Don for the Ukrainian Cossacks]. Retrieved from <http://svpressa.ru/politic/article/119450/> [in Russian].

17. Vishneveckaja Ju. (2015). Rossiiskoe kazachestvo i ukrainskii konflikt [Russian Cossacks and Ukrainian conflict]. Retrieved from <http://www.dw.com/ru/российское-козачество-и-украинский-конфликт/a-18451524> [in Russian].

18. Chukhlib, T. (2015). «Voina na Vostoke nashei strany – eto dokazatelstvo massovoi shizofrenii rossiian, kotorye do sikh por ne mogut osoznat, chto Kiev – eto stolitca Ukrainy» [Historian Taras Chukhlib: «War in the east of our country is a proof of mass schizophrenia of Russians who can't still realize that Kiev is the capital of Ukraine»]. Retrieved from <http://ru.natemu.info/istoriya-kraya/istorik-taras-chuhlib-voina-na-vostoke-nashei-strany-eto-dokazatelstvo-massovoi-shizofrenii-rossiyan-kotorye-do-sih-por-ne-mogut-osoznat-chto-kiev-eto-stolitsa-ukrainy-530.html> [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 19.07.2016.

Sergey Poltavets,

Cand. Sci., Senior Research Associate, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

«Cossack Discourse» as Part of the Information War

The article devoted to the discourse of Cossack issues in the context of the information confrontation between Ukraine and Russia in the modern political history. «Cossack discourse» is presented from the point of view of its ideological, political and social components arising in the course of the information war. The article gives an analysis of specific

examples of information aggression (de facto war) which originates from the times of Tsarist Russia, the USSR and is still implemented by the modern Russian Federation. It has been confirmed that the established tradition of the «imperial» perception of the world continues to prevail in the minds of the political elite of modern Russia. It is imposed in the form of myths and stereotypes of public policy and as a result it has an determining impact on the geopolitical strategy of the Russian Federation, and therefore on its informational and material support. It is concluded that the «Cossack» information field around which are still ongoing discussions and information war, can be called «the war of memories».

Keywords: Cossack discourse, information war, Cossack associations, the Russian informational aggression.

Сергей Полтавец,

ст. науч. сотр. НБУВ, канд. полит. наук, ст. науч. сотр.,

Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского

«Казачий дискурс» как составляющая информационной войны

В статье рассмотрен дискурс по казацкой проблематике в контексте информационного противостояния Украины и России в современной политической истории. «Казачий дискурс» представлен с точки зрения его идеологических, политических и социальных составляющих, возникших в ходе информационной войны. Проанализированы конкретные примеры информационной агрессии (де-факто войны), которая берет свое начало со времен царской России, продолжалась в СССР и осуществляется современной РФ. Подтверждено, что укоренившаяся традиция «имперского» восприятия окружающего мира продолжает господствовать в сознании политических элит современной России, навязывается в виде мифологем и политических стереотипов общественности и как следствие определяющим образом влияет на геополитическую стратегию РФ, на ее информационное обеспечение и сопровождение.

Обоснован вывод о том, что есть «казацкое» информационное поле, вокруг которого до сих пор ведутся дискуссии и продолжается информационная война, которую с уверенностью можно назвать «войной памяти».

Ключевые слова: казачий дискурс, информационная война, казачьие общественные объединения, российская информационная агрессия.